

Kurs logiki: lekcja 24. Uzasadnienie bezpośrednie: introspekcja

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Animacja](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Michel de Montaigne, *Próby*, t. 3, tłum. Tadeusz Boy Țeleński, s. 13.

Kurs logiki: lekcja 24. Uzasadnienie bezpośrednio: introspekcja

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Każdy człowiek posiada jakieś przekonania. Tylko niektórzy zastanawiają się nad tym, czy ich przekonania są zasadne, tzn. czy można je czymś uzasadnić. Jeszcze mniej ludzi zastanawia się nad tym, jaki rodzaj uzasadnienia jest naprawdę mocny i nadaje się do tego, żeby przekonać innych do swoich racji. W dzisiejszej lekcji zajmiemy się introspekcją jako jednym ze sposobów uzasadniania swoich przekonań. Czym jest introspekcja? Czy warto się na nią powoływać? Jeśli tak, to kiedy to robić?

Twoje cele

- Zrozumiesz istotę introspekcji.
- Poddasz badaniu logiczną wartość powoływania się na owoce introspekcji.
- Poćwiczysz rozpoznawanie uzasadnień introspekcyjnych.
- Pofilozofujesz z Michelem de Montaigne'em i Kartezjuszem na temat doświadczenia pewności tego, co przeżywamy w naszych myślach.

Przeczytaj

Jak często powołujemy się na nasze odczucia?

Introspekcja nie należy współcześnie do najpopularniejszych pojęć. Może ci się więc zdawać, że uzasadnienie czegoś przez odniesienie do introspekcji nie jest zbyt częstą strategią. W istocie jest całkiem inaczej, zaś argumentacja z użyciem tego typu doświadczenia **bezpośredniego** jest jedną z najczęstszych jej postaci. Co innego z jej skutecznością, ale do tego przejdziemy nieco później.

Wyobraź sobie następującą scenę:

A. *Jan jest bardzo arogancki.*

B. *Dlaczego? Co się stało?*

A. *Był dla mnie bardzo niemiły.*

B. *Co takiego zrobił?*

A. *Skrytykował mój ostatni projekt, co sprawiło mi wielką przykrość.*

W komunikacji międzyludzkiej, we wszystkich naszych relacjach nieustannie oceniamy innych i wnioskujemy na temat tego, co się między ludźmi dzieje, opierając się na naszych odczuciach i wrażeniach. Oceniamy, że ktoś jest jakiś, miły lub niemiły, uczciwy lub nieuczciwy, mądry lub głupi. Bardzo często w ocenach takich kierujemy się wyłącznie naszymi odczuciami. Tak jak w powyższej wymianie zdań: z tego, że A zrobiło się przykro, wnosi on, że B jest niemiły.

Dwa rodzaje introspekcji

Powołanie się na introspekcję może przyjąć dwie formy: prostą i złożoną. Prosta ma postać odwołania się do jakiegoś konkretnego doświadczenia wewnętrznego jako przesłanki na rzecz przyjęcia określonego sądu. Na przykład:

Musisz obejrzeć ten film, świetnie się przy nim bawiłem!

W zdaniu tym zawierają się dwa sądy. Jeden stwierdza nie wprost, że jakiś film jest wart obejrzenia, drugi zaś stanowi przesłankę wspierającą pierwszy sąd, przesłankę polegającą na odwołaniu się przez autora wypowiedzi do uczuć, jakich sam doświadczał podczas oglądania filmu. Podobną strukturę ma zdanie:

Ta książka jest beznadziejna, nic z niej nie zrozumiałem.

Autor wypowiedzi odmawia wartości jakiegóż książki, co uzasadnia własnym doświadczeniem niezrozumienia jej treści.

Z przypadkiem introspekcji złożonej mamy do czynienia wtedy, gdy powołujemy się na nasze doświadczenie w sposób bardziej uogólniony. Spoiwem takiego doświadczenia jest nasza pamięć. Z jej pomocą łączymy w jedną całość nasze spostrzeżenia bezpośrednio z różnych kategorii, zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne. Obrazuje to jeszcze jeden przykład:

Nie należy ufać politykom, wiele razy się na nich zawiodłam.

Autorka wypowiedzi jako prawdziwe rekomenduje stwierdzenie, że politycy, rozumiani jako klasa, nie zasługują na zaufanie. Jako przesłankę wspierającą to twierdzenie autorka wypowiedzi podaje własne doświadczenie, którego szczegółów możemy się jedynie domyślać, ale po którym wnosimy, że w pamięci połączyła kilka spostrzeżeń, tak zewnętrznych, jak wewnętrznych, i ich sumę potraktowała jako dostateczne uzasadnienie przedstawionego sądu.

W niektórych opracowaniach logiki ten pierwszy typ introspekcji nazywa się niekiedy osobistym świadectwem, drugi zaś osobistym doświadczeniem.

Słownik

introspekcja

(łac. *introspectio* – wgląd do wnętrza) jedna z najstarszych metod badawczych psychologii, polega na obserwowaniu i analizowaniu zachodzących w świadomości procesów psychicznych przez jednostkę

sceptycyzm

antyczna szkoła filozoficzna, wywodząca się od nauk Pyrrona z Elidy; jej przedstawiciele głosili, że w żadnej sprawie nie można pozyskać wiedzy, żadne przekonania nie są dostatecznie uzasadnione, w tym przekonania wspierane przez świadectwa zmysłów; Michel de Montaigne jest uznawany za przedstawiciela sceptycyzmu renesansowego

subiektywność

właściwość wypowiedzi polegająca na tym, że jej prawdziwość można stwierdzić wyłącznie na podstawie wglądu w stan wewnętrzny (stan umysłu) osoby wypowiadającej dane zdanie.

uzasadnienie bezpośrednie

odwołanie się do własnego doznania, wewnętrznego lub zewnętrznego, w celu poparcia wygłaszanego stwierdzenia

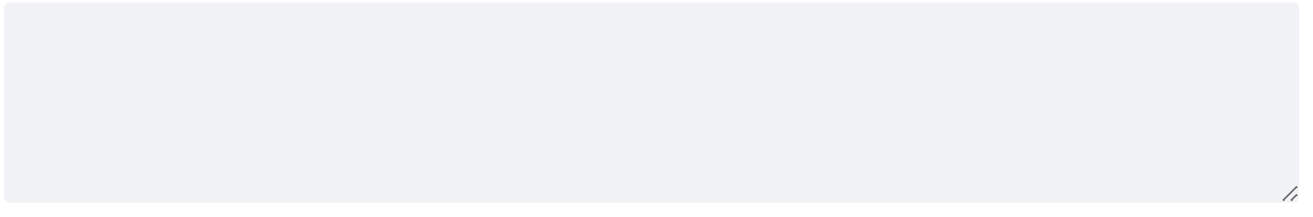
uzasadnienie pośrednie

metoda wspierania wiarygodności jakiegoś stwierdzenia przez odwołanie się do innych stwierdzeń, przyjętych wcześniej za prawdziwe lub co najmniej bardziej prawdopodobne niż popierane za ich pomocą stwierdzenie

Animacja

Polecenie 1

Zapoznaj się z animacją, a następnie wyjaśnij, dlaczego stwierdzenia o charakterze introspektywnym nie cieszą się uznaniem w logice.

Trwa wczytywanie danych ..

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DWu603aRb>

Film nawiązujący do treści materiału pod tytułem *Krytyka introspekcji*.

Polecenie 2

Na podstawie animacji oraz dalszej części wykładu odpowiedz na pytanie, dlaczego introspekcji nie można traktować jako dobrego argumentu w dyskusji.

Krytyka krytyki introspekcji

Wydaje się jednak, że nie warto odrzucać całkiem introspekcji. Wielu filozofów i ludzi pióra czyni z niej podstawowe narzędzie swojej pracy, dochodząc dzięki niej do nadzwyczajnych i zmieniających historię rezultatów. Czy Kartezjusz nie doszedł do swoich najważniejszych odkryć, w tym do stwierdzenia *myślę, więc jestem*, właśnie na

drodze introspekcji? Wtóruje mu w tym wybitny renesansowy filozof francuski Michel de Montaigne, w którego *Próbach* czytamy:

” Michel de Montaigne

Próby

W doświadczeniu, jakie czerpię z siebie samego, dość znajdę owocu, aby stać się mądrym, byłem tylko był dobrym uczniem. Kto przywiedzie sobie na pamięć wyskok minionego gniewu i dokąd go ta gorączka poniosła, poznaje szpetotę tej namiętności lepiej niż przez Arystotelesa i przejmuje się do niej słuszniejszym wstrętem. Kto sobie przypomina niedole, jakie przebył, i te, które mu groziły, i błahe przyczyny, które stanowiły o jego kolejach, ten przygotowuje się przez to do przyszłych odmian i do oceny swego położenia. [...] Kiedy cudza racja przekona mnie o fałszywości mego mniemania, nie tyle uczę się tego, com nowego usłyszał, i nie tylko lecę mą poszczególną niewiedzę: to byłby zysk zbyt mały; jeno w ogólności nabieram przeświadczenia o zawodności rozumu i ciągnę stąd korzyść ku mej ogólnej poprawie.

Źródło: Michel de Montaigne, *Próby*, t. 3, tłum. Tadeusz Boy Țeleński, s. 13.

Fragmety tego rodzaju poświadczają wartość introspekcji. Jak to się ma do przytoczonych wcześniej obiekcji? Po pierwsze introspekcja jest głównym źródłem wielu naszych przeświadczeń – możemy do nich dochodzić w sposób bardziej lub mniej przemyślany. To nie znaczy, że takie przeświadczenia muszą okazać się prawdą. To, co nam się jawi jako prawda, nie staje się automatycznie prawdą dla innych. Źeby tak się stało, nie możemy się jednak powoływać tylko na introspekcję, musimy poszukać

argumentów weryfikowalnych przez doświadczenie innych ludzi. Warto więc powoływać się na introspekcję jako punkt wyjścia swoich przeświadczeń, ale nie można jej traktować jako punktu dojścia, zwłaszcza nie można jej traktować jako dobrego argumentu w dyskusji.

Po drugie należy pamiętać, że introspekcja filozofa nigdy tak naprawdę nie jest do końca introspekcją. Kartezjusz pozornie zanurza się wyłącznie w świecie własnych doznań, w istocie jednak, za sprawą swojego gruntownego wykształcenia filozoficznego, prowadzi też wewnętrzny dialog z innymi filozofami, z ich doświadczeniami i argumentami. Kiedy więc Kartezjusz powołuje się na przykład na złudność doznań zmysłowych, nie odwołuje się w ogóle do własnych doświadczeń, albo nie tylko do nich, ale do argumentów i przykładów analizowanych przez filozofów co najmniej od czasu antycznego sceptycyzmu.

Portret Michel'a de Montaigne, autor nieznany, ok. 1578

Michel de Montaigne (1533–1592), francuski renesansowy filozof, uważany za jednego z ojców formy eseju filozoficznego, znany z humoru i ironii, często stosował introspekcję jako metodę ustalania swoich twierdzeń. W swoich tekstach zajął stanowisko sceptyczne względem ludzkich możliwości poznawczych. Czy myślisz, że stosowanie introspekcji mogło być przyczyną sceptycyzmu Montaigne'a?

Sprawdź się

Przeczytaj uważnie podany w opracowaniu cytat z Michel de Montaigne oraz komentarz, jakim został opatrzony, a następnie odpowiedz na pytania 1–3:

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Michel de Montaigne...

- krytykuje Arystotelesa za pochwałę gniewu.
- przekonuje, że warto ulegać gniewowi.
- dowodzi, że wyłącznie osobiste doświadczenie pozwala zrozumieć zgubny charakter gniewu.
- wyjaśnia, że refleksja nad własnymi silnymi emocjami najlepiej pozwala zrozumieć ich naturę.

Ćwiczenie 2

Uzupełnij zdanie tak, aby było prawdziwe.

..... pomaga zrozumieć, że każdy jest omylny, pozwala przyjąć cudzą rację., zawsze odrzuca cudzą rację., uniemożliwia prowadzenie konstruktywnych rozmów.

Michel de Montaigne dowodzi, że introspekcja

.....

Ćwiczenie 3

W komentarzu wnioskuje się z cytatu z Montaigne'a, że...

- prawdziwy filozof nigdy nie zdaje się na introspekcję.
- granica między introspekcją a wewnętrznym dialogiem z innymi filozofami jest nieostra.
- przytoczony wywód Montaigne'a nie ma charakteru introspekcyjnego.
- twierdząc: „myślę, więc jestem”, Kartezjusz stwierdza to samo, co Montaigne w przytoczonym cytacie.

Ćwiczenie 4

Introspekcja nie nadaje się do uzasadniania twierdzeń, gdyż...

- nie można precyzyjnie wyrazić jej rezultatów.
- używana jest w sposób interesowny.
- jest nieobiektywna.
- angażuje rozmówcę emocjonalnie.

Ćwiczenie 5

Ćwiczenie 6

Wybierz jedno zdanie, które w poprzednim ćwiczeniu zostało przez ciebie oznaczone jako uzasadnienie o charakterze bezpośrednio introspekcyjnym, i uzasadnij swój wybór.

Ćwiczenie 7

Zaproponuj metodę przekształcenia zdania z poprzedniego ćwiczenia na zdanie z lepszym, bardziej weryfikowalnym uzasadnieniem.

Ćwiczenie 8

Wróć do lekcji 18 i rozważ różnice i podobieństwa między zdaniami subiektywnymi a introspekcją. Rozważenie to może przyjąć postać rozmowy z innymi uczniami.

Dla nauczyciela

Autor: Paweł Kaniowski

Przedmiot: Filozofia

Temat: Kurs logiki: lekcja 24. Uzasadnienie bezpośrednie: introspekcja

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kultura logiczna.

5. Uzasadnianie bezpośrednie: spostrzeżenie, introspekcja, intuicja. Uczeń:

1) odróżnia zdania, które można uzasadnić w odwołaniu do spostrzeżenia od zdań, które można uzasadnić w odwołaniu do introspekcji;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele lekcji (językiem ucznia):

- Zrozumiesz istotę introspekcji.
- Poddasz badaniu logiczną wartość powoływania się na owoce introspekcji.
- Poćwiczysz rozpoznawanie uzasadnień introspekcyjnych.
- Pofilozofujesz z Michelelem de Montaigne'em i Kartezjuszem na temat doświadczenia pewności tego, co przeżywamy w naszych myślach.

Cele operacyjne. Uczeń:

- wyjaśnia istotę introspekcji;
- poddaje badaniu logiczną wartość powoływania się na rezultaty introspekcji;
- rozpoznaje uzasadnienia introspekcyjne;
- dyskutuje na temat doświadczenia pewności tego, co przeżywamy w naszych myślach.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- z użyciem e-podręcznika;
- rozmowa kierowana;
- animacja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel prosi uczniów o wymyślenie przed lekcją różnego rodzaju uzasadnień jakichś twierdzeń, ale takich, w których autor uzasadnienia powołuje się na własne przeświadczenia czy przeżycia.

Faza wprowadzająca:

1. Podanie tematu i celu lekcji.
2. Nauczyciel prosi wybranych uczniów o przedstawienie pracy domowej. Komentuje krótko każdą wypowiedź, naprowadzając grupę na pojęcie uzasadnienia bezpośredniego introspekcyjnego.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie zapoznają się z treścią e-materiału. Nauczyciel komentuje najważniejsze punkty, upewniając się, czy uczniowie dobrze je rozumieją. Nauczyciel poleca uczniom przygotowanie (można się w tym celu dobrać w pary lub trójki, wedle uznania uczniów)

jednego przykładu zdania, które uzasadnia jakieś ważne dla nich stwierdzenie przez odwołanie się do introspekcji. Chodzi o to, żeby to uzasadnienie sprawiało wrażenie stosunkowo mocnego i przekonującego. Nauczyciel prosi wybranych uczniów o przedstawienie wyników swojej pracy. Komentuje krótko każdą taką prezentację, prosząc resztę grupy o komentarz, czy zgadzają się z trafnością podanych przykładów. Nauczyciel proponuje rozmowę kierowaną na temat tego, kiedy, w jakich sytuacjach samo powołanie się na introspekcję nie wystarcza. Prosi o propozycję podania dla omawianych przykładów uzasadnień, które nie mają charakteru introspekcyjnego.

2. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Animacja”. Odczytanie polecenia do multimedium: *Zapoznaj się z animacją, a następnie wyjaśnij, dlaczego stwierdzenia o charakterze introspektywnym nie cieszą się uznaniem w logice.* Wspólna praca całego zespołu klasowego nad odpowiedziami.
3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Uczniowie dobierają się w pary i wykonują ćwiczenia 1–4. Następnie konsultują swoje rozwiązania z inną parą uczniów i ustalają jedną wersję odpowiedzi.
4. Uczniowie wykonują ćwiczenia nr 5–8. Nauczyciel sprawdza poprawność wykonanych zadań, omawiając je wraz z uczniami.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”. Wspólnie z uczniami poddaje refleksji proces dydaktyczny: czego się uczniowie nauczyli, czy osiągnęli założone cele?
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Uczeń ma za zadanie prześledzić doniesienia w serwisach informacyjnych albo rozmowy w swoim otoczeniu i wychwycić z nich dwa przykłady uzasadnień o charakterze introspekcyjnym, oraz zaproponować ich przekształcenie na uzasadnienia nieposiadające tej wady (o ile w danej sytuacji jest to w ogóle możliwe).

Materiały pomocnicze:

- Grzybowski J. i inni, *Sposób na filozofię. Kluczowe zagadnienia z dydaktyki przedmiotowej*, Warszawa 2016.
- Bronk A., Majdański S., *Filozofowanie w kontekście języka. Refleksje w związku z dociekaniem Anny Wierzbickiej*, w: „Roczniki Filozoficzne” 52(2004), z. 2, s. 57–73.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie mogą wykorzystać medium w sekcji „Animacja” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.